

Haagwinde

kwartaalblad van de Algemene Vereniging voor Natuurbescherming voor 's-Gravenhage e.o.

1e jaargang | nr.
december 2008

04

In dit nummer o.a.:

*Buitengebieden
vragen aandacht*

*Historische
poldermolens*

*Groen in stad
is "hot"*

*Exotische vogel
versiert de stad*

Haagwinde is het kwartaalblad van de Algemene Vereniging voor Natuurbescherming voor 's-Gravenhage en omgeving

Aan deze Haagwinde werkten mee:

*Frans Beekman
Henk Bos
Frederik Hoogerhoud
Caroline de Jong-Boon
Jaap van Loenen
Daphne Nicolai
Dick Ooms
Klaas Pors
Frits Prillewitz
Aletta de Ruiter*

Eindredactie:

De Groene Vraagbaak

Tekeningen en foto's:

*De Groene Vraagbaak
(tenzij anders vermeld)*

Druk en Lay-out:

Drukkerij Moretus

Oplage:

5.600 exemplaren

Adres AVN:

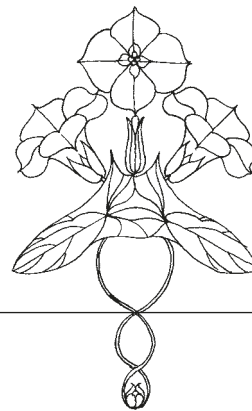
*Badhuisstraat 175
2584 HH Den Haag
T: 070 - 33 88 100
www.avn.nl
E: info@avn.nl*

Foto voorpagina:

*Amerikaanse eik in herfstkleur
foto: Sandra Kamphuis*

Inhoudsopgave

- 3 *Van de voorzitter*
-
- 4 *Wat wordt de toekomst van de open ruimte in onze regio?*
-
- 6 *Bouwclusters in de Scheveningse Bosjes*
-
- 7 *Robinia of Acacia?*
-
- 8 *Stadsnatuur vanaf de straat gezien: Laak- en Schenkmoelen*
-
- 10 *Beheren in het Westduinpark*
-
- 12 *Nieuws van de portefeuillehouders*
-
- 15 *Groen in de bebouwde omgeving is "hot"*
-
- 18 *Halsbandparkieten, plaag of verrijking?*
-
- 22 *In Memoriam*
-
- 23 *Contactgegevens*
-
- 24 *Excursies*
-

Geef een lidmaatschap cadeau!

De afgelopen jaren had ik elke drie tot vier maanden overleg met drie oud-gedienden van de AVN. De heren André van der Laan, Henk Bos en Hans Broers. De laatste maakte verslag van onze besprekingen en meestal lag dat al na een paar dagen in mijn brievenbus.

Dit illustere driemanschap heeft door de jaren heen zeer waardevolle adviezen gegeven die doorgeklonken hebben in de besluiten van het bestuur van de AVN. Twee van hen, André van der Laan en Hans Broers zijn ons afgelopen jaar ontvallen. Tot het laatste moment van hun leven waren ze betrokken bij de natuur van Den Haag en omgeving. Het was hun vaste overtuiging dat de verdediging van het belang daarvan in handen moest blijven van een "oude en ervaren" vereniging als de AVN. Hun inzet is een groot voorbeeld en stimuleert ons, als huidige bestuurders, om gedreven door te gaan. In grote dankbaarheid voor hun inzet zullen we hen in herinnering houden.

Waar het college van de drie adviseurs ons de laatste jaren vooral mee geconfronteerd heeft, is de noodzaak van ledenwerving. Vanwege een hoge graad van vergrijzing verloor de AVN de laatste jaren veel leden door overlijden en verhuizing. De komst van Haagwinde heeft een nieuwe aanwas opgeleverd, waardoor het afgelopen jaar een stabiele balans geeft in het ledental. Dat is mooi, maar we hadden onszelf met het nieuwe beleid ook een flinke groei beloofd. Het is erg belangrijk dat ook jonge mensen het belang van een sterke lokale natuurbeschermingsorganisatie inzien en lid worden van de AVN. Daarom voeren we PR-acties

in wijken waar onlangs een actualiteit met betrekking tot het groen en de natuur heeft plaatsgevonden.

Zo hebben we afgelopen maanden rondgelopen in Kijkduin, rond het Wijndaelerplantsoen en in de Vogelwijk. Huis aan huis bezorgden we een envelop met Haagwinde en aanmeldingskaart plus een wervende brief. De herkenbaarheid van nieuws uit de eigen wijk in ons blad Haagwinde zorgt voor spontane reacties. De lage basis-contributie van 7,50 per jaar behoeft daarbij geen drempel te zijn. Natuurlijk vragen we deze nieuwe leden volgend jaar ook om een extra vrijwillige bijdrage. Want een organisatie als de AVN maakt hoge kosten en moet een gezonde financiële balans in stand houden.

In deze Haagwinde treft u een kaart bijgevoegd, waarmee u een buur, vriend of familielid het AVN-lidmaatschap voor een jaar cadeau kunt geven. Dat is een aardig presentje voor onder de kerstboom. Ik hoop van harte dat daar massaal gebruik van gemaakt gaat worden. Hoe meer leden de natuurbeschermingsgedachte ondersteunen en uitdragen, des te meer kunnen we die overtuiging uitdragen naar de beleidsmakers van bouwplannen ter uitbreiding en verdichting van de stad.

Als wij voorop lopen, loopt u dan met ons mee?

Rest mij iedereen alvast fijne feestdagen en een heel goede start in 2009 toe te wensen.

Frits Prillewitz ♦

Wat wordt de toekomst van de

De meesten van ons wonen in een stad of dorp. Slechts weinigen wonen in het buitengebied. In Nederland wordt binnen de ruimtelijke ordening al tientallen jaren het verschil tussen stad en platteland zo zuiver en zo lang mogelijk in stand gehouden. Zo heeft het rijk tot nu toe een zogenaamd bufferzone-beleid gevoerd, gericht op het gescheiden houden van de steden die samen de Randstad vormen. Aan die open ruimte is de laatste veertig jaar wel behoorlijk geknabbeld. Hoe zal het de komende veertig jaar met de open buitengebieden gaan? De pas verschenen structuurvisie Randstad 2040 geeft wel wat aanwijzingen voor een voorlopig antwoord.

Door: Frits Prillewitz

Allereerst valt in deze structuurvisie op dat de landelijke overheid voor de komende tientallen jaren nog grote investeringen (onder andere nog 500.000 huizen erbij) wil laten plegen in de Randstad. Dit, ondanks de dreiging van zeespiegelstijging en hoge rivierafvoeren. De consequenties van die beslissing is wel dat water een zeer grote rol zal spelen bij de verdere ruimtelijke ontwikkeling van de Randstad. Men spreekt over een gefaseerde aanpak van de kustverdediging, geen nieuwe eilanden voor de kust, meer ruimte voor de grote rivieren en op veel plaatsen waterberging, hetgeen zeker zal leiden tot een waterrijker Groene Hart. Kortom, het kabinet streeft naar beheer van een groen/blauwe delta, die ook in de toekomst klimaatbestendig zal zijn. Hiermee wil de regering -ruim voor 2040- de Randstad als een

duurzame en concurrerende Europese topregio laten functioneren.

Het kabinet realiseert zich gelukkig terdege, dat in een internationaal georiënteerde Randstad een goed leefklimaat essentieel is. In dat kader lijkt het erop dat het groen -althans op papier- een plaats krijgt zoals mensen het graag zien. Veel groen in de stad en veel uitlopmogelijkheden naar de open gebieden buiten de stad. Wat daar verder over geschreven wordt in de structuurvisie zullen we proberen te vertalen naar mogelijke consequenties voor de open ruimte in Haaglanden en de directe omgeving daarvan.

Metropolitane parken

Na lezing van de structuurvisie doen we de belangrijke constatering, dat voor de verwezenlijking van de totale bouwopgave voor de hele Randstad geen grote nieuwe bouwlocaties zijn voorzien dan wat al bekend is uit de nota Ruimte. Dat betekent dat na de voltooiing van de vinewijken en de bouw van 5000 woningen op het voormalig vliegveld Valkenburg, de nog noodzakelijke uitbreiding van de woningvoorraad binnenstedelijk zal moeten plaatsvinden. Voorts zal het bufferzone-beleid nieuw leven ingeblazen worden. Naast de bestemming landbouw zal nu ook de recreatie een grote rol gaan spelen. Dit is natuurlijk een voordeel voor de inwoners van de omringende steden. De structuurvisie wil de buitengebieden ombouwen tot metropolitane parken.

Het is de bedoeling dat de stedelijke overheden zich meer verantwoordelijk gaan voelen over deze gebieden. Daarbij wordt ook het bedrijfsleven betrokken. Om dat te bereiken zullen allianties gevormd moeten

open ruimte in onze regio?

worden, zoals men dat nu al in Midden-Delfland doet in de vorm van de Hof van Midden-Delfland-raad. In onze regio is de aanpak in de Zwetzone als een voorbeeld te beschouwen. Evenals het Balijbos tussen Zoetermeer en Pijnacker en verder weg het Bentwoud bij Waddinxveen/Boskoop.

Groene Hart uit isolement

In deze structuurvisie valt nog een opmerkelijke uitspraak op. Namelijk dat het Groene Hart uit zijn "isolement verlost dient te worden". Dat komt er op neer dat er ecologische verbindingen moeten komen tussen het rivierengebied, IJsselmeer en de kust. Hoewel de uitspraak enigszins wonderlijk verwoord is, is de uitvoering voor onze regio wel een heel belangrijke. Met name voor de verbindingen naar de kust. Te denken valt dan aan de Westlandse Zoom van Kijkduin naar Midden-Delfland. De Duivenvoortse-corridor tussen de Wassenaarse landgoederen en Voorschoten en de open ruimte die overblijft tussen Wassenaar en Nieuw Valkenburg. Met ecoducten over de A44 en de A4, die nu de zegen van het kabinet krijgen, mogen we aannemen. Ze worden trouwens allemaal al genoemd in programma's en plannen van de provincie, het stadsgewest Haaglanden en de betrokken gemeenten. Nu de realisatie nog in de komende jaren!

Conclusie

Met de laatste opmerking wordt wel aangegeven waar de zwakte zit in het hele verhaal over de toekomst van de Randstad. Alles blijft afhankelijk van de financiële haalbaarheid. Komt er bijvoorbeeld een fonds gevuld door aardgasbaten om de gewenste ontwikkelingen

mogelijk te maken. De zogenaamde FES-gelden? Gaan bedrijven en particulieren ten behoeven van een goed leefmilieu veel investeren in de groen/blauwe delta? Kan de landbouw in de veenweidegebieden standhouden als waterpeilen verhoogd worden?

Het zijn maar een paar vragen die wellicht beantwoord gaan worden wanneer de visie verder wordt uitgewerkt volgens de regels van de nieuwe wet op de Ruimtelijke Ordening.

Dat geeft ook aan maatschappelijke organisaties zoals de AVN kansen om mee te denken

hoe er het beste vorm kan worden gegeven

aan de uitvoering. In een eerdere brief aan het ministerie van

VROM heeft de AVN trouwens al commentaar geleverd op wat

er in de structuurvisie Randstad 2040 staat over groen

en dergelijke. Voornamelijk gerelateerd aan de

Haagse situatie. Deze brief kunt u nalezen

op onze website ♦

Bouwclusters in de Scheveningse Bosjes

De gemeente heeft nieuwe plannen voor een internationale zone. Die loopt op papier dwars door de Scheveningse bosjes. Vijftien jaar geleden werd dat groengebied ook al bedreigd door de expansiedrift van Madurodam. Deze keer staan de ambities van “The Global City by the Sea” te dringen om ruimte. Maar er zijn ook groene kansen.

Door: Caroline de Jong-Boon en Daphne Nicolai

Op 10 november presenteerde wethouder Marnix Norder tijdens een besloten bijeenkomst met de belendende wijkverenigingen en het Advies Platform Scheveningen (APS) de vertrouwelijke concept-nota van uitgangspunten ‘Internationale Zone’ en het advies dat het APS daarop gaf. Samenspraak met andere belanghebbenden hierover vindt pas plaats na vaststelling van de nota door de Raad. De wethouder had het over het consulteren van groene partijen, maar de AVN was niet uitgenodigd. Hij legde uit dat er geen grote tijdsdruk was voor dit plan. De bedoeling is om er samenhang in te brengen, een kwaliteitsslag te maken die geld van het Rijk oplevert. Het aantrekken van internationale instellingen is belangrijk voor de werkgelegenheid. Doel is om Den Haag te versterken als Legal Capital door verbetering van het internationale vestigingsmilieu. Een stuk infrastructuur gaat ondergronds om de bereikbaarheid te verbeteren.

Goed nieuws is dat de wethouder verschillende delen van het ‘groene hart’ beter met elkaar in verbinding

wil brengen. Dit hart reikt van Zorgvliet tot de Nieuwe Scheveningse Bosjes en van de Kanaalweg tot het St. Hubertuspark. Hier liggen kansen: de Prof. Teldersweg vormt een barrière die overbrugd kan worden als er toch een tunnel wordt gebouwd onder de Scheveningseweg. Ook verderop richting Kijkduin kan onder-tunneling van de doorgaande weg een verlichting vormen op maaiveldniveau voor zowel bewoners als de natuur langs de Haagse Beek.

Gele clusters

Minder gunstig was echter de kaart die werd gepresenteerd, met een keten van gele clusters, waarvan er twee overlappen met de Scheveningse Bosjes. Clusters zijn ontwikkel-locaties voor internationale instellingen. Alle clusters liggen eigenlijk in kwetsbare gebieden. Eén ervan ligt langs de ecologische verbindingzone van de Haagse Beek, een ander overlapt daar ook mee en met het deel van de Scheveningse Bosjes bij het Promenade hotel, een volgende ligt naast Zorgvliet/de Bosjes en de cluster van het Internationaal Strafhof ligt naast het Natura 2000 gebied van Meijndel.

De Hubertuscluster ligt voor een groot deel in de Scheveningse Bosjes, dwars op de ecologische verbindingzone tussen Oost- en Westduinen. Daar staan nu Europol en het ministerie van Verkeer- en Waterstaat. Madurodam, tennisclub De Bataaf en een niet gebruikt parkeerterrein worden als strategische reserve voor na 2015 genoemd. Het zoeken is naar een bouwterrein voor Eurojust. Hopelijk op de locatie van één van de bestaande vrijkomende gebouwen en niet in het groen ♦

Robinia of Acacia?

Een zeer hardnekkige naamsverwarring

De Robinia is één van de oudste Amerikaanse bomen in Europa. In Nederland bekend onder de naam “Acacia”. Een naamsverwarring, die blijkbaar niet is uit te roeien. Het geslacht Robinia bestaat uit een twintigtal soorten, waarvan de Robinia pseudoacacia (schijnacacia) de meest belangrijke soort is.

Het verhaal gaat dat, Jean Robin (1550-1629), lijfarts van koningin Maria de Medici, als hobby een plantentuin had gesticht in Parijs (1590). Hij kreeg zaad toegestuurd en kweekte daaruit enige bomen, waarvan er waarschijnlijk nog één in de Jardin des Plantes staat, weliswaar op alle manieren ondersteund en in leven gehouden. Het was wellicht de sierlijke vorm en de bijzondere bloeiwijze, die belangstelling wekte.

De bloemen verschijnen in de voorzomer, hangend in dichte trossen en lekker ruikend. Die bloemen leveren een voortreffelijke honing, in de handel bekend als, jawel...‘acaciahoning’.

De Robinia hoort tot de vlinderbloemigen. De peulvruchtjes blijven tot laat in het jaar hangen. Omdat de boom gemakkelijk uitzaait en zeer sterk is, kun je hem in heel Europa vinden. Het hout valt onder duurzaamheidsklasse 1 en is dus te vergelijken met het beste tropische hardhout. De stammen groeien echter zelden mooi recht en verwerking tot bijvoorbeeld kozijnhout is niet zo eenvoudig. Sinds Europa de import van niet duurzaam gekweekt tropisch hardhout verbiedt, is er veel belangstelling voor de Robinia en zijn er grote plantages in Polen en Hongarije. Het vraagt vakkundig-

heid de boom zo te snoeien, dat de stammen toch wat recht en goed bruikbaar worden en blijkbaar lukt dat.

Al vroeg waren de goede eigenschappen van het hout overigens bekend en werd het gebruikt om kamwielen, pennen en bijvoorbeeld laddersporten van te maken. Het is bovendien mooi. Het kernhout is honingkleurig en het spint veel lichter, bijna wit. Bij verwerking geeft dat leuke effecten. In onze bossen wil de boom nogal eens woekeren en de grote stevige doorns aan de jonge scheuten zijn de schrik van de bosbeheerders. Meerdere soorten van de Robinia zijn ook als plantsoen- en straatboom geschikt. Bezwaar is de gevoeligheid voor wind waardoor met name bij de jonge bomen takbreuk kan ontstaan.

Voor iemand die wat verschillende bomen aan de vorm kent, is de naamsverwarring eigenlijk onbegrijpelijk. De Acacia behoort tot de mimosa-achtigen en is niet winterhard en afkomstig uit Australië. Onder de algemene naam ‘Wattle’ groeit daar een flink aantal soorten. Het fijn gevormde dubbelgeveerde blad lijkt op geen enkele manier op dat van de Robinia. Ook de bloeiwijze is totaal anders (kleine gele of anders kleurige bolletjes). Mogelijk is meneer Robin schuldig aan de verwarring, want hij probeerde ooit de naam “Acacia- Robinii”. Als je echter de Engelse naam van de boom kent: Locust of Black Locust (sprinkhaan dus), die op verschillende manieren tot stand kwam, dan verbaas je je nergens meer over.

Jaap van Loenen ♦

De watermolens aan de Laak en

Aan de westkant van Den Haag is naar verhouding méér natuur, zelfs stukken oorspronkelijk landschap, behouden gebleven dan aan de oostkant van de stad. Daar ligt het veen dat tot ver in de 19e eeuw onbebouwd bleef. Het weidegebied met sloten en molens lag tussen de droge strandwal van Den Haag en die van Rijswijk en Voorburg. Enkele watermolens herinneren aan die situatie.

De Laakmolen in 1900, collectie C. Hupkes

Door Frans Beekman

In de drassige strandvlakten, die net als de strandwallen min of meer evenwijdig aan de kust lopen, liepen smalle watertjes die uiteindelijk op de krekken van het Westland uitliepen. De Laak was van oorsprong zo'n natuurlijke waterloop. In die naam zit het werkwoord lekken of stromen. Vanuit de droge strandwallen werd het moerassige veen al vóór 1100 ontgonnen tot cultuurland. Dat gebeurde door het graven van greppels en sloten en de aanleg van kaden. In het midden van de Noordpolder tussen Rijswijk en de Hoefkade werd de Laak verbreed tot een wetering die uitkwam op de Trekvljet. Deze belangrijke vaarweg was in 1345 gegraven vanaf het Spui in Den Haag naar de Vliet bij Rijswijk, vandaar de naam Haagse Vliet. Later voeren hier de trekschuiten naar Delft en zo kwam de naam Trekvljet op. Ook de Schenk was een polderwetering die naar de Haagse Vliet liep.

Laakmolen

Door de aanhoudende inklinking van de Noordpolder kwam het land zo laag te liggen dat het uitsluitend als weiland kon dienen. Het overtollige water liep via sloten naar de Laakwetering. De Laakmolen bracht het polderwater een meter hoger in het boezemwater van de Haagse Vliet. De eerste watermolen stamt al uit het midden van de 15e eeuw. Een eeuw later moet er zelfs een tweede molen in de Broeksloot aan te pas komen om de Noordpolder voldoende te ontwateren.

de Schenk

De huidige Laakmolen is van 1699 toen de oude molen twee meter hoger werd gemaakt om voldoende wind te vangen. De molen stond niet ver van de galg aan de Rijswijkseweg en werd daarom ook wel de Galgemolen genoemd.

De prentbriefkaart uit 1900 van de 'Molen aan den Trekvliet' geeft een goed beeld van het weideland-schap in de Noordpolder langs de Rijswijkseweg. De achtkantige grondzeiler staat tussen de Laak en de Trekvliet, waarlangs knotwilgen staan. De hooiberg met de wintervoorraad voor de koeien wijst op vee-teelt, evenals de melkbussen aan de waterkant. Rechts daarvan is een geriefbosje waar men brandhout en takken voor palen kapte. Het kleine molenhuis links diende als woninkje.

Op het voetpad langs de Laak zit een stedeling die zich met een koetsje naar dit schilderachtige plekje heeft laten brengen. Tegenwoordig, na ruim een eeuw, is de omgeving volledig met huizen bebouwd, maar afgezien van de hooiberg is het plaatje van Laak, Laakmolen en molenhuisje nog steeds te maken. Voor de afwatering van dit deel van de stad wordt de molen niet meer gebruikt, wel voor de waterstand in enkele plantsoenen. De molen, die in 1982 en 1984 uitbrandde maar nu weer is gerestaureerd, verwijst nog steeds naar de weilanden van eertijds tussen Den Haag en Rijswijk.

Schenkmolen

Vanaf de landscheiding tussen de hoogheemraad-schappen Delfland en Rijnland liep op de grens van de Veepolder en de Binckhorstpolder ook een water naar de Trekvliet. De naam 'scheijinck' of scheiding leidde tot de naam Schenk. De poldergrens was tevens de gemeentegrens tussen Den Haag en Voorburg.

Belangrijk voor de afwatering van de Veepolder is de brede Boschsloot (nu Carel Reinierszkade), die op de Schenk uitkomt. De Nieuwe Veen- of Boschmolen bracht het overtollige polderwater ruim een meter hoger in de Schenk. Als bouwjaar voor de molen worden de jaren 1626 en 1654 genoemd. De Schenk loopt door een brede groenstrook met volkstuinten en veel bomen langs de drukke spoorbaan naar Leiden en Zoetermeer. De hier afgedrukte foto toont het landschappelijke beeld van een halve eeuw geleden. Aan de rechterkant is nog iets van de volkstuinten te zien. Deze situatie met de Schenkmolen is ook nu nog te fotograferen.

De open weilanden met koeien tussen Den Haag, Rijswijk en Voorburg zijn er niet meer, maar de kenmerkende poldermolens zijn als een herinnering aan dat landschap bewaard gebleven ♦

De Schenkmolen in 1953, collectie C. Hupkes

Stuifduinen terug in Westduinpark

In de jaren zeventig werd het beheer van de duinen tussen Kijkduin en Duindorp drastisch gewijzigd. Om het gebied voor recreatie gebruiksvriendelijker te maken werden prikkeldraadhekjes langs de paden verwijderd. Tegelijk werd kaal duin bedekt met teelaarde en beplant met plantsoengroen waarna de duinen langzaam dichtgroeiden tot een parklandschap. Dertig jaar later wordt deze beheerkeuze weer teruggedraaid. Parkduinen moeten weer natuurduinen worden. Dat vraagt om rigoureuze ingrepen.

Door: Aletta de Ruiter

Geologisch behoort het landschap van het Westduinpark tot de jonge duinen. Het is kalkrijk zand dat zich sinds de afgelopen 1000 jaar heeft opgehoopt bovenop de meest westelijke strandwal. Die oude strandwal markeert op zijn beurt onze kustlijn vanaf ongeveer de Christelijke jaartelling.

Zandige kusten ontstaan door de dynamiek van wind en water die telkens nieuw zand uit zee aanvoert. Aanwas en afslag zorgen ervoor dat dit kustlandschap in beweging blijft. Zolang de natuur zijn gang kan gaan zullen jonge duinen voortdurend aan de wandel zijn onder invloed van de zuid-westenwind die ervoor zorgt dat het zand richting binnenland waait. Eveneens onder invloed van die wind krijgt de plantengroei bij de kust op weinig plekken kans tot ontwikkeling, waardoor het zand makkelijk blijft stuiven. Op oude kaarten worden die duinen dan ook aangeduid als Wildernisse. Om die wildernis aan banden te leggen is de mens de duinen gaan beplanten. Sinds de negentiende eeuw gebeurde dat steeds grootschaliger. Helmgras langs de kust en dennenbossen landinwaarts zorgden ervoor dat de

wind geen vat meer kreeg op het zand en dat de karakteristieke stuifduinen uit het landschap verdwenen.

Recreatie en beplanting

In de jaren zeventig besloot de toenmalige Haagse Plantsoendienst tot een laatste grootschalige aanplant. De Westduinen tussen Duindorp en Kijkduin moesten voor het publiek aantrekkelijker gemaakt worden. Tot dan waren wandel- en fietspaden gemarkeerd door prikkeldraad-afrasteringen die recreanten uit de kwetsbare duinen moesten weren. Met de oorlogsjaren nog vers in het achterhoofd werd dit door het publiek echter als zeer onprettig ervaren. Door de aanplant van sterke struiken als rimpelroos en sneeuwbes werden de paden nu vriendelijk omzoomd. Prikkeldraad werd overbodig toen deze struiken tot dichte struwelen groeiden en het publiek door deze natuurlijke barrière niet meer van de paden kon afdwalen. De aanleg van speelweiden zorgde er verder voor dat de stroom recreanten beter gereguleerd werd. De Westduinen werden omgevormd tot het Westduinpark dat grote aantallen recreanten trok.

De aanplant van plantsoengroen had echter grote gevolgen voor de oorspronkelijke vegetatie van het

duin. Om de uitheemse struiken goed te doen aanslaan, was het noodzakelijk om het voedselarme zand eerst te verrijken met humeuze teelaarde. Daardoor verdween de specifieke duinflora die juist afhankelijk was van een voedselarme en kalkrijke bodem. Met deze ingreep werd ook de vegetatie van het tot dan toe onaangestaste deel van de Westduinen definitief veranderd. Aan de zijde van Duindorp was al rond 1930 stadsafval en rioolslib gestort om het stuiven tegen te gaan.

Terug naar het stuifduin

Inmiddels zijn de beheer-inzichten voor het Nederlandse duingebied drastisch gewijzigd. Het Westduinpark maakt, evenals de rest van de Hollandse en Zeeuwse duinen, onderdeel uit van de Natura 2000-gebieden. Tot behoud van de unieke duinlandschappen geeft die Europese richtlijn aan dat hiervoor een beheer op basis van de natuurlijke uitgangspunten moet worden gevoerd. Dat wil zeggen dat er een begin moet worden gemaakt met het herstellen van het oorspronkelijke duinlandschap met zijn eigen vegetatie. Het nieuwe beheerplan voor het Westduinpark voorziet dan ook plaatselijk in het weer terugbrengen van duinen met stuifzand. Om dat te bereiken zullen in grote delen van het duin bomen en struiken worden gerooid en de humus-

laag worden verwijderd. Op sommige plekken moet wel tachtig centimeter worden afgegraven omdat ook de eronder gelegen zandlaag waar voedingsstoffen zijn ingespoeld, moet worden afgegraven. De ervaring leert dat er nog voldoende zaad in de bodem zit om de oorspronkelijke vegetatie te laten terugkomen. Maar ook als de zaadbank tekort schiet, voorziet de natuur in zelfredzaamheid. Wind, vogels en zoogdieren zorgen voor verspreiding. Op de dan voedselarme bodem zullen alleen die soorten kiemen die aan de schrale omstandigheden zijn aangepast. De kale zandgronden zullen binnen twee jaar weer begroeid raken. De bedoeling is wel dat een deel van het duin onder invloed van de dynamiek van wind en saltspray een min of meer open karakter behoudt waarbij stuifduinen en -kuilen kunnen ontstaan.

Het terugbrengen van een stuifduinenlandschap wordt niet door alle overheden met evenveel enthousiasme ontvangen. Het Hoogheemraadschap van Delfland volgt het project kritisch vanwege de kustveiligheid. De provincie wil in haar beleid zoveel mogelijk toewerken naar de Natura 2000-eisen. Dat betekent niet dat het hele Westduinpark op de schop gaat, maar dat kansrijke gebieden worden omgewerkt tot het gewenste natuurlijke resultaat. En dat het liefst in een zo groot mogelijk gebied.

Nieuws van de portefeuillehouders

In deze rubriek nu eens niet een opsomming van waar we voor vechten en waar we ons zorgen om maken. Ditmaal een aantal onderwerpen met positief nieuws voor het groen, onder het motto “tel je zegeningen”. Het is vaak moeilijk vast te stellen wat we hebben bereikt, hoeveel effect onze inspanningen sorteren. Dat komt ook omdat we de lat hoog leggen: de AVN fungeert als “groen geweten” voor de overheid en we gaan dus voor oplossingen die zo gunstig mogelijk uitpakken voor de groene ruimte, al verliezen we daarbij het algemene belang niet uit het oog. Dat betekent dat we vaak die lat niet over komen. Maar om in sporttermen te blijven: al scoren we zelden een knock-out, toch winnen we regelmatig op punten. Vaak zien de uiteindelijke plannen er gunstiger voor het groen uit dan de oorspronkelijke versie, mede dank zij de opstelling van de AVN. Overigens heeft het werk van de portefeuillehouders meer weg van een schaakpartij dan van een bokswedstrijd: het duurt vaak lang en we denken goed na over elke zet. Daarbij doen we aan simultaan schaken: gelijktijdig op vele borden! Ditmaal hier een overzicht van de tussenstand van Erasmusveld, Wijndaelerbos, Amonsvlakke en in Zoetermeer.

Door: Dick Ooms

Het **Erasmusveld** wordt een nieuw, groen woongebied aan de overkant van de Erasmusweg, dus tussen Escamp en Wateringse Veld. In dat gebied, aan de oude stadsrand, liggen nu voornamelijk volkstuinen en sportvelden. Erasmusveld is een van de uitwerkingsgebieden van de Structuurvisie, en dat betekent dus dat er nieuwbouw moet komen. De gemeente wil daarmee Escamp en Wateringse Veld beter op elkaar laten aansluiten. We zijn daar in principe niet op tegen, maar dan wel zodanig dat het gebied zo groen mogelijk wordt ingericht, met voldoende ecologische koppelingen. Wat moet er dan aan elkaar worden gekoppeld? Aan de ene kant van het gebied ligt het Groene Assenkruis van Escamp en de Erasmuszone, een ecologische verbindingzone langs de Erasmusweg. Aan

de andere kant ligt in Wateringse Veld de ecologische verbindingzone langs de Tomatenlaan, die verderop aantakt aan de Zwethzone in Delfland. De nieuwe woonwijk Erasmusveld komt daar tussenin, maar mag voor de ecologie geen sta-in-de-weg vormen. Het Masterplan voor dit gebied van de gemeente voorziet al in een ecolint, dat zich door de nieuwe wijk zal slingeren en zorgt voor de ecologische verbinding. De bestaande volkstuincomplexen spelen hierbij een belangrijke rol: als groene buffer langs de Erasmuszone en om ecologische verbindingen langs te leggen. Onder druk van o.a. AVN en Haags Milieucentrum (HMC) is het Masterplan al een stuk beter dan eerdere plannen uit 2007 (de zgn. Nota van Uitgangspunten). Binnenkort zal de Haagse gemeenteraad over het Masterplan beslissen. De AVN zet zich daarbij in voor een verdere verbetering van het plan, zoals ontwikkeld door het HMC. Daarbij kan, door

behoud van meer volkstuincomplexen, de ecologische koppeling nog worden versterkt. Maar ook als dat niet zou lukken, zien de gemeentepannen er al een stuk groener en beter uit dan de oorspronkelijke versie.

In de vorige Haagwinde las u onder het kopje “beetje winst voor **Wijndaelerbos**” dat bij de nieuwe bouwplannen voor de seniorenflat al wat meer rekening wordt gehouden met de natuurwaarden van het eeuwenoude Wijndaelerbos. De seniorenflat komt naast en in het bos te liggen (het bos heet officieel “Wijndaelerplantsoen”, maar die naam geeft een verkeerde indruk: het is een oorspronkelijk duinbos, dat vroeger deel uitmaakte van landgoed Meer en Bos, dat aan de overkant van de Laan van Meerdervoort ligt). Deze plannen spelen al sedert 2003 en de AVN was er vanaf het begin bij betrokken. Was er oorspronkelijk nog sprake van de kap van 200 bomen, bij de laatste aanvraag kapvergunning ging het al om 297 bomen die zouden moeten wijken. We verzetten ons al jaren tegen die plannen en werken daarbij samen met de buurtbewoners en de naastgelegen Wonebaldschool. De AVN inventariseerde het bos op natuur- en cultuurwaarde en overtuigde daarmee de projectontwikkelaar. In de laatste versie van de plannen van projectontwikkelaar Woonzorg ziet het plan er opeens bosvriendelijk uit. Er zullen aanzienlijk minder bomen sneuvelen. Onze portefeuillehouder kwam enthousiast terug van een vergadering waarbij de plannen werden gepresenteerd, en dat hadden we nog niet eerder meegemaakt. Er komt geen knots van een gebouw met wat restanten bos er omheen, maar een bos met een gebouw, dat met groene vingers lijkt te zijn ontworpen: grasdaken, natuurmaterialen, en

flink ingekort aan de kant waar de meest waardevolle bomen staan. We studeren er nog op, en er is nog niets besloten, maar er lijkt eindelijk een acceptabele oplossing in zicht te komen. Als dit plan er door komt zou de bouw eind volgend jaar kunnen starten.

De plannen met het waardevolle bos-/duingebiedje **Amonsvlakte**, achter Clingendael, spelen nog veel langer, al vanaf begin jaren negentig. De AVN trekt hierbij samen op met IVN, KNNV, Stichting Duinbehoud en lokale buurt- en bewonersverenigingen. U heeft er door de jaren heen regelmatig over kunnen lezen in de vroegere Ratelaar en recentelijk in Haagwinde. In 2007 besloot de Raad van State uiteindelijk, tegen onze zin, dat er een uitbreiding van de naastgelegen golfbaan op mag worden gerealiseerd (formeel: dat het bestemmingsplan mag worden gewijzigd zodat de gemeente Wassenaar voor de aanleg toestemming mag geven). Dat betekent dat onze inzet nu is om die aanleg zo natuurvriendelijk mogelijk te laten zijn, rekening houdend met de bijzondere natuurwaarde van het gebied. Zo werden er de afgelopen jaren met enige regelmaat zandhagedissen en rugstreeppadden waargenomen, en is het gebied een fourageerplaats voor vlermuizen. We vinden dat er bij het ontwerp goed rekening met specifieke biotoopeisen moet worden gehouden. Daarom hebben we erop gehamerd dat er ontheffing moet worden aangevraagd van de bepalingen van de Flora- en faunawet bij het ministerie van LNV. We verwachten dat LNV specifieke eisen zal stellen aan de aanleg, met het oog op de bijzondere diersoorten. Ook hebben we de eigenaar van het gebied, gemeente Den Haag, gevraagd om voorwaarden te stellen aan de aanlegplannen. Bij een recente hoorzitting bleek

*Wijndaelerplantsoen:
Tussen sportveld en bos ligt een
open plek, waar straks de senioren-
flat gebouwd wordt. Door toedoen
van de AVN is het bouwplan zo aan-
gepast dat veel minder bomen in de
bosrand gekapt hoeven te worden.*

Snowworld in Zoetermeer.

De indoor skibaan steekt nu al dominant boven het landschap uit. Uitbreiding met een langere baan zal nog meer impact op de omringende natuur hebben.

dat de golfclub zelf ook naar een natuurvriendelijk terrein streeft. In de laatste tekeningen worden 75 bomen minder gekapt. Wordt er voor iedere gekapte boom eentje van groot formaat teruggeplant en zijn er voor de nabije toekomst nog ruim 3000 bomen gereserveerd voor het naastgelegen kale terrein. Zo streeft de golfvereniging naar de groene beheerstatus "Committed to Green". De AVN kijkt graag over de schouder van de landschapsarchitect mee en zal het project blijven volgen. En natuurlijk streven we ernaar dat buurtbewoners en natuurliefhebbers in de toekomst zo veel mogelijk toegang houden tot het gebied.

In **Zoetermeer** kunnen we nog niet bogen op behaalde resultaten – onze nieuwe portefeuillehouder is zich immers nog aan het inwerken, nadat de AVN hier enkele jaren afwezig is geweest. De rentree verloopt

voorspoedig: zo zijn we inmiddels vaste deelnemer aan de maandelijkse vergaderingen van de milieu- en groenwerkgroep, waarin de groene verenigingen met de gemeente overleggen. Recentelijk hadden we een kennismakingsgesprek met de wethouder voor groen en milieu, die veel belang hecht aan de inbreng van de groene verenigingen. Hij verwacht dat ze meedenken over de lange termijn: waar moet natuur onaangetast blijven, en waar zijn andere bestemmingen mogelijk. Zoetermeer heeft een regionale functie op het gebied van "leisure": grootschalige vrijetijds-voorzieningen zoals golf, een wildwaterbaan, sportklimmen en skiën op een overdekte baan (Snowworld). Aanleg van zulke voorzieningen kan ten koste gaan van de natuur. Zo speelt nu de mogelijke aanleg van een vierde, hogere baan voor Snowworld. Meer over Zoetermeer in een volgende Haagwinde ♦

Groen in bebouwde omgeving is “hot”

Om meer natuur in Den Haag te houden hebben de grote groengebieden en ecologische verbindingzones topprioriteit, maar het grootste deel van de stad is bebouwd. Hoe kan dat meer natuurlijk worden ingericht? Natuurliefhebbers hebben de wind mee: met de klimaatcampagne van Al Gore en het Cradle-to-Cradle-concept voor modern ontwerpen is groen bouwen “hot” geworden.

Door: Caroline de Jong-Boon

Groene gebouwen zijn of milieuvriendelijk gebouwd of milieuvriendelijk in het gebruik. Dat wil zeggen dat er weinig energie wordt gebruikt en niet giftige bouwmaterialen, die kunnen worden gerecycled of upcycled. Om energie te sparen en water op te vangen zijn groene gebouwen vaak ook letterlijk groen en dat is én goed voor het klimaat én voor de dieren in de stad.

Hoe maak je een gebouw groen?

McDonough & Braungart (schrijvers van Cradle to Cradle) ontwierpen een fabriek rond een interieur van bomen, met moerassen om afvalwater te zuiveren. Arbeiders werken er in daglicht en blijven er liever dan te vertrekken naar de concurrent die meer betaalt.

‘Groene’ gevels en daken isoleren een gebouw tegen kou en warmte, houden water langer vast en vangen fijnstof op. ‘Vertikaal groen’ is ook aantrekkelijk voor de stedelijke fauna. Klimplanten tegen muren van gebouwen of erfscheidingen bieden sinds jaar en dag schuilplaatsen en nestelgelegenheid. Soms groeien er spontaan zeldzame planten op de muur. De historische Haagse kademuuren bieden huisvesting aan een tiental soorten varens, omdat de standplaatsen daar gunstig zijn en de juiste groeiomstandigheden bieden. Die omstandigheden voor groen kun je ook kunst-

matig creëren. Regenwoud-onderzoeker Patrick Blanc ontwikkelde met de “mur végétal” een moderne versie. Op een viltige structuur als ondergrond laat hij planten tegen muren en gebouwen groeien, zodat er extra natuur in de stad ontstaat. Daarmee bewijst hij dat planten niet persé aarde nodig hebben om te groeien. ‘Genoeg mineralen, water, licht en CO₂ voor de fotosynthese zijn voldoende voor een uitbundige groei op de meest uiteenlopende plekken’ laat hij op zijn website weten. Die techniek past hij zowel buiten als binnen toe.

Op papier zijn er al veel architecten creatief aan de slag met groene gebouwen. Een huis met tuin kan ook op een etage. Je krijgt dan een huis met een groen terras. De kunst is om zoveel mogelijk zonlicht op te vangen, bijvoorbeeld door terrassen spiraalsgewijs of trapsgewijs te laten verspringen.

De futurologen Rudolf en Robbert Das hebben woonpiramides ontworpen met ruime balkons, waarvan er in Houten één is gerealiseerd. Architect Emilio Ambasz ontwierp ook gebouwen die zo goed in het landschap passen, dat je ze bijna niet meer ziet. Goed te gebruiken voor gebouwen die in of naast natuurgebieden worden gebouwd. Zou het niet mooi zijn als het Internationaal Strafhof, dat op de grens met de Oostduinen wordt neergezet, zo wordt gebouwd dat het zou smelten in zijn omgeving?

*Sedum is prima geschikt als dakdekking en goed bestand tegen extreme omstandigheden.
foto: ZinCo Benelux bv.*

*Ontwerp Piramide-woningen van Robbert en Rudolf Das.
Appartementen met royale terrassen geven meer groen in de stad.*

Groen op de gebouwen

Het idee van groene daken is niet nieuw, maar bloeit weer op. Uit recent onderzoek bleek een meerderheid van architecten er positief tegenover te staan, omdat het helpt gebouwen te koelen en energiegebruik te verminderen. Groene daken kunnen tevens als spons fungeren om regenwater tijdelijk op te vangen waardoor de riolering gelijkmatiger wordt belast. Alleen bij extreme regenval, als de spons verzadigd is, helpt het niet meer. Als voordelen worden ook geluidsisolatie en een langere levensduur door bescherming tegen weersinvloeden genoemd. Daarbij komt nog het genoegen

van bewoners die nu op groen uitkijken in plaats van op kale daken. De natuur heeft er zeker baat bij, groene daken brengen meer biodiversiteit in de stad.

In Rotterdam en Groningen zijn er al subsidies voor groene daken, in Den Haag wordt aan een dergelijke regeling gewerkt. Er zijn bedrijven die zich specialiseren in de aanleg ervan. Dat levert fraaie plaatjes op van kleurrijke daktuinen. Hoe dikker de onderlaag, hoe groter de planten die daar gedijen, van geurende kruiden tot vruchtbomen, maar ook hoe meer onderhoud nodig is, en hoe hoger de kosten. Vooral nog zijn sedumsoorten makkelijk in gebruik. Ze kunnen goed tegen droogte en temperatuurwisseling en hebben weinig ondergrond nodig. Sedumdaken zijn daarom minder duur in de aanleg.

Groen tussen de gebouwen

Bij een modern groen gebouw past ook een groene omgeving. Het architectenbureau van Ambasz toverde een kaal leeg stadsplein om in een beschutte ruimte met bomen op terrassen die naar het midden toe steeds lager worden. Het recent gebouwde Musée Quai Branly is zo ontworpen dat er een maximaal oppervlak aan tuin is. Om bij de ingang te komen wandelen de bezoekers tussen een grote diversiteit aan beplanting op verschillende hoogtes over paden en langs vijvers. Gilles Clement gaf een invulling die niet alleen afwisselend is in de ruimte, maar ook steeds verandert in de tijd, "een tuin in beweging", waar planten zich mogen verplaatsen. En wat doet de tuinier dan? "Faire le plus possible avec, le moins possible contre". Doe zo veel mogelijk mee met de natuur, zo min mogelijk er tegen in, is zijn advies..

Die filosofie kan men toepassen op de openbare ruimte, tuinen rond kantoren, maar ook in de eigen tuin. Hoe die zo natuurlijk mogelijk in te richten? Bodembedekkers zijn het alternatief voor “onderhoudsvrije” verharding, allerlei maatregelen zijn gunstig voor vlinders, amfibieën, vogels, vleermuizen en egels.... Daarover meer in een volgende Haagwinde ♦

Creatief ontwerp voor terras-appartementen

Wat is milieuvriendelijk? Klimaatvriendelijk? En Cradle to Cradle?

In de natuur is er een kringloop van elementen en stroom van energie. Planten maken met behulp van zonne-energie uit water en koolstofdioxide complexe moleculen. Fossiele brandstoffen zijn lang geleden door planten gemaakt. Bij verbranding komt er weer koolstofdioxide vrij. Dat is een broeikasgas waarvan de toename klimaatverandering veroorzaakt. Door isolatie van een gebouw kun je proberen zo min mogelijk fossiele energie te gebruiken, maar je kunt ook direct gebruik maken van bijvoorbeeld zonne-energie of wind.

Het probleem van door de mens beïnvloedde systemen is, dat de kringloop van elementen verbroken wordt en een enorme hoeveelheid afval geproduceerd wordt, die vaak ook nog giftig is. Het alternatief hergebruik resulteert meestal in minderwaardige producten (downcycling). In het “Cradle to Cradle” concept wordt het zogenaamde “upcycling” gepromoot, afval krijgt een meerwaarde en keert bij voorkeur terug als voedsel.

Extra informatie

Wie meer wil weten over groen ontworpen gebouwen kan terecht op de volgende websites of boeken:

- McDonough, W. & Braungart, M. (2002) Cradle to cradle – North Point Press, New York, 193pp
www.mbd.com, www.cradletocradle.nl/home
- Das, R. & Das, R. (1999) Toekomstbeelden. – Tirion, Baarn, p170-171
- Haags Milieucentrum, Presentatie Groene hoogbouw, Groene tuinen
<http://www.haagsmilieucentrum.nl/projecten/groenehoogbouw.pdf> of
- <http://archidose.blogspot.com/2006/10/half-dose-30-urban-cactus.html> ook
- http://www.architectenweb.nl/aweb/redactie/redactie_detail.asp?iNID=8188&iNTypeID=56
- Duurzaam bouwen, groene daken SenterNovem <http://duurzaambouwen.senternovem.nl>
- Groene daken associatie, <http://www.igra-world.com>
- Groene gebouwen geïntegreerd in het landschap www.emilioambaszandassociates.com
- Verticale tuinen <http://www.verticalgardenpatrickblanc.com/>
- “Le jardin en mouvement” www.gillesclement.com

Halsbandparkieten, plaag of verrijking?

Dagelijks flitsen door het grauw van de novemberdag een tiental helgroene exotische vogels langs mijn balkon. Op jacht naar de pinda's die ik daar sinds jaar en dag voor de meesjes ophang. Met hun schelle kreten veroveren de halsbandparkieten steeds meer terrein. De mezen hebben het nakijken en scharrelen hun kostje bij elkaar tussen de kieren van de esdoornbast. Verjagen de parkieten onze inheemse vogels? Zijn ze een plaag of juist een verrijking voor de vogelstand? Het wordt hoog tijd voor een nuchtere kijk op deze tropische verrassing.

*Kolonie halsbandparkieten slaapt op het eiland van de Hofvijver.
Foto: Wiesje Korf*

Door: Frederik Hoogerhoud

De halsbandparkiet is een exoot die sinds het einde van de jaren zestig van de vorige eeuw in Nederland in het wild wordt gesignaleerd. Allereerst in de omgeving van Den Haag, maar spoedig daarna was hij ook in de stadsparken van Amsterdam en Haarlem te vinden. Ontsnapte kooivogels die zich wonderwel in ons gematigde klimaat staande kunnen houden, want hun oorspronkelijke leefgebied ligt een stuk warmer in Centraal Afrika en midden Azië.

De voorwaarde om te overleven ligt echter niet direct in de temperatuur, maar in het voedselaanbod en de nestgelegenheid. De halsbandparkiet is een holenbroeder die zich uitstekend thuis voelt in oudere bomen van stadsparken. Een luchtige omgeving met veel vliegruimte is een pre. Omdat hij zelf geen nestholte maakt, zoals de specht dat doet, zoekt hij een natuurlijk gat in een oude boom of neemt een oud nest van de grote bonte specht of een stel kauwtjes over.

Zoals de meeste parkieten is de halsbandparkiet een kolonievogel. Broeden doen de monogame paartjes echter solitair, waarschijnlijk noodgedwongen omdat de nestholtes schaars zijn en meestal niet erg dicht bij elkaar liggen. Ze produceren een legsel van 2 à 3 eieren, waarvan hooguit één jong uitvliegt dat na drie jaar pas geslachtsrijp is. Hun snavelvorm is vooral geschikt voor de consumptie van zaden en vruchten, maar ook boomknoppen staan op het menu. De winterse vetbol met zaden vindt gretig aftrek. Het balkon hangt opeens vol met groene harlekijnen.

Deze felgroene vogel met oranje-gele ogen en rode snavel valt met zijn snelle vlucht in onze avifauna flink op. Overdag opereren ze altijd in groepjes en schetteren ze als straatschoffies door het zwerf. Volwassen mannetje en vrouwtjes zijn te onderscheiden aan de dunne halsband die het vrouwtje niet heeft en het mannetje wel. Buiten de broedtijd komen alle halsbandparkieten uit de wijde omgeving naar een gezamenlijke slaappleeds om te overnachten in een boom. Vlak voor het slapen geeft dat een enorm spektakel als de groene kolonie al schetterend door de boomkruin fladdert.

Pas tien jaar na de eerste waarneming vermeldt het jaarverslag van de Haagse Vogelbescherming in 1976 een eerste broedgeval in de Voordes van Rijswijk. Daarna neemt de populatie langzaam toe. In 2005 worden er in Den Haag en omgeving 71 broedgevallen geteld. In 2006 zijn dat er 121. De individu-tellingen op de slaappleeds lopen dan al op tot ca 3200 exemplaren. Gezien de productiesnelheid en de verwaarloosbare toename van ontsnapte en losgelaten kooivogels moeten er nogal wat geschikte gebieden niet geteld zijn.

Plaa?g ?

Waarom wordt er gesproken van een plaa?g? Op het moment dat de kolonie samenkomt en de overnachting plaatsvindt in bomen langs de doorgaande straat, valt er nogal wat mest naar beneden. Dit verschijnsel is niet uniek voor de halsbandparkiet. Ook onze inheemse spreuwen kunnen er wat van als ze in een wolk van enkele duizenden exemplaren

*Halsbandparkieten zijn dol op knoppen en bloesem.
foto: Sandra Kamphuis*

neerstrijken in de kruinen van een paar stadsbomen. In Amsterdam was jarenlang het Centraal Station het slachtoffer van spreuwenmest en menig voorbijganger moest met zijn jas naar de stomerij. De spreeuw is echter een inheemse vogel en als zodanig beschermd door de Flora-en faunawet. Nu we te maken hebben met een exoot die zich in korte tijd explosief heeft vermeerderd, wordt al makkelijk gedacht om die overlast via afschot in te perken. Exoten zijn namelijk niet bij wet beschermd en als zodanig letterlijk vogelvrij. Mensen zijn sneller geneigd om ze als plaagdieren te beschouwen. Vorig jaar was er grote commotie over de vervuiling van de trottoirs voor het

ministerie van Financiën aan het Korte Voorhout en ook de knabbel-organie aan de Voorburgse platanen en de Haagse kastanjes deden veel stof opwaaien. De halsbandparkieten werden bestempeld als een sprinkhanenplaag die bomen kaal zou vreten.

In werkelijkheid hadden ze zich enkele minuten tegoed gedaan aan de jonge knoppen van de bovenste takken. Halsbandparkieten zijn ongedurig van aard en blijven nooit lang op eenzelfde plek. Bomen hebben altijd reserve-knoppen die uitlopen zodra er iets met de hoofdknop gebeurt. Een laat nachtvorstje geeft hetzelfde effect. Gelukkig heeft de natuur een groot zelfherstellend vermogen. Wij mensen kunnen ons wapenen tegen de neerdalende poep door eenvoudig even om te lopen of een paraplu op te steken. De lokatiekeuze van de parkieten is tijdelijk en hun aanwezigheid is geen plaag.

Verrijking van de vogelstand?

Mogen we deze luidruchtige en kleurrijke mededinger van onze holenbroeders dan een verrijking noemen? Voor we hiertoe overgaan moet er nog een vooroordeel uit de weg worden geruimd. De halsbandparkiet zou een gevaar zijn voor onze inheemse vogels. Het concurrentiebeding zou aan de orde zijn. Huisvredebreuk voor holenbroeders als grote bonte specht, boomkruiper en boomklever dreigt. De halsbandparkiet zou ze uit hun territorium verjagen en alle beschikbare nestholtes opeisen. Onderzoek hiernaar geeft aan dat de expansie van de exoten weliswaar concurrentie betekent voor inheemse soorten, maar dat er geen aantoonbare achteruitgang is van die soorten.

Bovendien is de maat van de vogel bepalend voor de maatvoering van de nestholte. Boomkruipers en

boomklevers zijn sowieso veel kleiner. En nestholtes van kauwtjes die wel de juiste maatvoering hebben, zijn vaak te open naar de zin van de parkiet.

De meest directe concurrent, de grote bonte specht, moet het resultaat van zijn voortdurend hakken in boomstammen wel vaker afstaan aan spreeuwen, mezen, boomklevers en boomkruipers die in een onbewaakt ogenblik zijn half afgemaakte of verlaten nestholte inpikken. Aangezien de halsbandparkiet eerder broedt dan de grote bonte specht zal er niet gauw sprake zijn van directe concurrentie, al sluit dat niet uit dat er incidentele waarnemingen zijn van territoriumstrijd.

Maar wie zegt dat de halsbandparkiet dan per definitie de winnaar is? De natuur is dynamisch. Volgens vogeltellers worden er in de landgoederen wel weer meer boomklever- en boomkruiper-nesten in nestkasten gevonden. De halsbandparkiet is een nogal lawaaiige buur en daarmee verjaagt hij de kleinere vogel uit zijn territorium. Nogmaals, het samenvallen van de broedperiode van boomklever, boomkruiper en halsbandparkiet van februari t/m juli zal zeker tot enige concurrentie leiden en mogelijk de kleinere soorten naar nestkasten als tweede keus verjagen. De overlevingskans van deze soorten wordt daarmee echter niet bedreigd.

Integratie?

Nieuwe diersoorten, zowel immigranten als exoten hebben een bepaalde periode nodig om hun draai te vinden in hun nieuwe ecosysteem. Dat kan jaren duren, want het gaat bij dieren niet om de integratie van het individu maar van de soort. Immigratie-soorten, zoals turkse tortel en zilvermeeuw die de weg naar ons land

op eigen kracht hebben gevonden, integreren over het algemeen geleidelijker dan exoten die door toedoen van de mens de sprong naar een nieuwe leefomgeving hebben gemaakt. De waarnemingen laten zien dat de halsbandparkiet er tien jaar over heeft gedaan voor de broedresultaten succesvol werden, maar toen ze hun plaats eenmaal hadden gevonden, explodeerde het aantal. Hetzelfde zien we bij de nijlgans en de Canadese gans. Integratie is een kwestie van milieu en tijd. De groei-explosie zal vanzelf afnemen als de niche gevuld is. In de dierenwereld komt geen overleving voor waar de omstandigheden dat niet toelaten. De geschiktheid van klimaat, biotoop en voedsel bepaalt of een soort kan overleven en integreren in een ecologische samenleving.

Conclusie

De entree van de exoot halsbandparkiet mag dan om ethisch ornithologische redenen 'vervuiling van onze avifauna' worden genoemd, biologisch is er niets op tegen. Evenals de immigranten zilvermeeuw en turkse tortel zullen ze hun plek vinden in onze vogelwereld.

Volgens het door Nederland ondertekende verdrag van Rio de Janeiro 1992, dienen wij ervoor te zorgen dat exoten ons ecosysteem niet bedreigen. Voor wij dus een soort gaan bestrijden of verdelen, dienen we eerst aan te tonen dat deze soort een bedreiging is of kan worden van ons ecosysteem. Daar is in het geval van de halsbandparkiet geen sprake van. Sterker nog, het verjagen en bejagen vanwege overlast zal leiden tot verspreiding van de populatie en daaruit volgt versnelde toename van de aantallen. Niet verstandig dus. We kunnen de halsbandparkiet beter met rust laten ♦

In Memoriam Hans Broers en Jan van den Ende

De week van 13 – 19 oktober 2008 was voor de AVN een week van weemoedig terugzien, maar ook van dankbare herinnering. In die week moesten we afscheid nemen van twee oud-bestuursleden. Op 16 oktober overleed Hans Broers, oud-secretaris en op 19 oktober Jan van den Ende, oud-bestuurslid. Beiden hebben de AVN op een toegewijde wijze gediend en hadden in de laatste decennia van de vorige eeuw een aanzienlijke stem in het handelen van de vereniging, zowel intern als naar buiten. De AVN zal hen in dankbaarheid gedenken.

Door Henk Bos

Hans Broers was jarenlang secretaris en nam in het dagelijks bestuur een duidelijke plaats in. Omdat hij geen natuurgebonden achtergrond had, had hij vaak een frisse kijk op de onderwerpen die aan de orde kwamen. Een mening die soms niet strookte met andere opvattingen. Dat dwong anderen dan zich te bezinnen op ingenomen standpunten. In goed overleg werden echter altijd oplossingen gevonden, want door steekhoudende argumenten liet hij zich graag overtuigen.

Hans zette zich met hart en ziel voor de AVN in. Niets was hem te veel en vele brieven van zijn hand bereikten het gemeentebestuur als we weer eens protesteerden tegen voorgenomen aanslagen op groen en natuur. Vaak met succes, maar helaas soms ook tevergeefs.

Tot het laatst was Hans Broers, als een van de adviseurs van het bestuur actief. Enkele dagen voor zijn overlijden hadden we nog een bijeenkomst met de voorzitter van de AVN, waarin de toekomst van de vereniging werd besproken. Hans was de personificatie van de ideale vrijwilliger: in alle opzichten toegewijd, enthousiast, bereid veel vrije tijd beschikbaar te stellen, nauwgezet als secretaris en boven alles aimabel en meelevend.

Ook Jan van den Ende speelde zijn rol in het bestuur. Daarbuiten genoot hij een grote vermaardheid als cineast, die samen met partner Monique van den Broek, vele natuurdocumentaires produceerde. Documentaires die vrijwel steeds Haagse achtergronden belichtten. Natuur in de stad en zijn geliefde duinen. Zijn films oogstten veel waardering en werden regelmatig bekroond, ook in het buitenland. In het bestuur van de AVN kenden wij Jan als een gedreven natuurlijfhebber met een grote kennis van het Haagse duingebied. Van jongsaf aan had hij belangstelling voor alles wat natuur betrof en zwierf hij door de duinen. Door zijn kennis had hij in het bestuur een belangrijke inbreng. Over alles wat hem zo interesseerde wist hij spannend te vertellen en daarmee bewees hij ook de AVN waardevolle diensten. Met verschillende wijkverenigingen bestonden goede contacten. Na afloop van hun ledenvergaderingen was Jan regelmatig de inleider die met een van zijn films een boeiend betoog hield waarin hij de aanwezigheid erop wees dat zij zichzelf tekort deden als ze geen lid van de AVN werden. Datzelfde deed hij ook op AVN filmdagen in het Museon, waar volle zalen geïnteresseerde toeschouwers op af kwamen. Daarmee had hij een niet onaanzienlijke invloed op de groei van het ledental ♦

Portefeuillehouders AVN

Dick Ooms	079 - 34 31 168	dickooms@planet.nl	Structuurvisie, Erasmuszone, Vlietzone	
Clara Visser	070 - 35 62 031	clavi@hetnet.nl	Vogelwijk, Westduinpark, Scheveningen	
Loes van Zee	070 - 39 74 593	theoeloesvanzee@planet.nl	Loosduinen, Madestein, Uithof	
Aletta de Ruiter	06 - 44 98 54 56	alettaderuiter@zonnet.nl	Bewonersprojecten, Ecologie	
Jan Kees in 't Veld	070 - 35 42 232	bendveld@wanadoo.nl	Rijswijk, Hubertustunnel	
Jaap van Loenen	070 - 34 50 280	radjahnd@hetnet.nl	Duinoord, Bomen	
Ysbrand Feeke	079 - 34 34 612	yfeeke@prettel.nl	Zoetermeer	
Arnim van Oorschot	070 - 39 13 821	arnimvanoorschot@live.nl	Leijenburg, Duivenvoorde corridor	
Caroline de Jong-Boon	070 - 35 84 200	dejongboon@gmx.net	Van Stolkpark, Scheveningse Bosjes	
Joost Gieskes	070 - 32 80 392	gies.bott@hetnet.nl	Benoordenhout, Reigersbergen	
Mart Kaastra	070 - 35 85 625	martkaastra@planet.nl	Scheveningen Noord	
Daphne Nicolai	070 - 36 20 424	dnicsteyn@hotmail.com	Sorgvliet, NWHR	

Coördinatoren

Dick Ooms	079 - 34 31 168	dickooms@planet.nl	Ruimtelijke ordening	
Bas Steenks	070 - 36 58 552	b.steenks@zonnet.nl	Boomzaken en kapvergunningen	
Marti Terpstra	070 - 32 34 735		Groenwerkgroep	

Bestuur AVN

<i>Voorzitter:</i>				
Frits Prillewitz	070 - 32 26 040	f.prillewitz@hi.nl	Riouwstraat 184 B	2585 HX Den Haag
<i>Vicevoorzitter:</i>				
Dick Ooms	079 - 34 31 168	dickooms@planet.nl	Meerkerkstraat 4	2729 CT Zoetermeer
<i>Secretaris:</i>				
Aletta de Ruiter	06 - 44 98 54 56	alettaderuiter@zonnet.nl	Pahudstraat 104	2593 TJ Den Haag
<i>2e secretaris:</i>				
Daria Mamaj	06 - 15 13 09 32	d.mamaj@yahoo.com	Piet Heinstraat 16	2231 RL Rijnsburg
<i>Penningmeester:</i>				
Frits van den Boogaard	070 - 38 53 237	ffmvandenboogaard@planet.nl	Blauwe Kamerlaan 13	2594 BK Den Haag
<i>Leden:</i>				
Clara Visser	070 - 35 62 031	clavi@hetnet.nl	Talinglaan 19	2566 VN Den Haag
Frans Beekman	070 - 35 48 006	frans.beekman@planet.nl	Burg. Patijnlaan 408	2585 BV Den Haag
Tim de Frel	070 - 42 76 282	frel0022@planet.nl	De Moucheronstraat 45	2593 PW Den Haag
Hugo van Bergen	070 - 32 58 356	hugovanbergen@hotmail.com	Daal & Bergselaan 94-1	2565 AJ Den Haag

AVN - Excursies

De AVN organiseert, exclusief voor haar leden, speciale excursies naar Groene Haagse Plekken waar de actualiteit iets te zien geeft. Kijk mee met de portefeuillehouders en ontdek zelf waarom natuurbescherming in de stad echt noodzakelijk is.

*De excursies zijn beperkt tot 30 personen.
Opgave is noodzakelijk o.v.v. uw AVN-Lidnummer
Liefst per email op excursie@avn.nl
of telefonisch op 070-33.88.100 (na 18.00 uur)*

Vrij. 30 januari 2009   Verzamelen: 15.00 uur   Adres: Kwekerijweg 8a, Den Haag

Bezoek aan de Stadskwekerij

De nieuwe bomennota geeft aan dat Den Haag voornemens is in de komende jaren een groot aantal extra bomen te gaan planten in de stad. Maar hoe gaat dat in zijn werk? Hebt u belangstelling om te horen hoe de Haagse bomen worden gekweekt en bewaard? Kom dan vrijdag 30 januari 2009 tussen 15.00 en 17.00 uur naar de Stadskwekerij aan de Kwekerijweg 8a.

Zat. 28 februari 2009   Verzamelen 11.00 uur   Adres: Machiel Vrijenhoeklaan 175, Den Haag

Een historische wandeling langs de Haagse Beek

De oorsprong van 's-Gravenhage is mede te danken aan de aanwezigheid van helder water vlak achter de duinen. Daar stroomde de Haagse Beek, die gebruikt werd om de Hofvijver te vullen. Leer alles over de oorsprong, het gebruik en het herstel van deze historische watergang op 28 februari 2009. We starten bij restaurant de Haagsche Beek en lopen naar de Houtrustbrug.

Zat. 28 maart 2009   Verzamelen 15.00 uur   Adres: Waalsdorperlaan 43, Wassenaar

Amonsvlakte, landschap voor zandhagedis, rugstreepad en golfballen

De duinvegetatie op de Amonsvlakte is nog jong, maar de combinatie van zand, bos en duinweide geeft een gevarieerd landschap dat het behouden waard is. Binnenkort wordt hier een golfbaan aangelegd. Is dat slecht of juist het behoud van landschap en de biotoopwaarde van zeldzame fauna? Op zaterdagmiddag 28 maart laten we u kennismaken met deze bijzondere plek.

Zat. 18 april 2009   Verzamelen 10.00 uur   Adres: Scheveningseweg 24, Den Haag

Stinzenflora kijken in park Sorgvliet

Het park heeft een rijk assortiment aan planten, waaronder een uitgebreide stinzenflora, karakteristiek voor de beplanting op oude landgoederen. Wie van de grote velden met sneeuwkllokjes, bosanemonen, boshyacinten en lelietjes der dalen wil genieten, kan mee met de rondleiding op zaterdag 18 april 2009 tussen 10.00 en 12.00 uur.

Zat. 30 mei 2009   Verzamelen 15.00 uur   Adres: Palestrinaweg/Laan van Meerdervoort

Eikenstoven in het Wijndaelerplantsoen

We ontdekten pas kortgeleden dat het Wijndaelerplantsoen een historisch bos was met waardevolle eikenstoven. Die bomen waren bijna ten onder gegaan vanwege de kapaanvraag voor de woningbouw achter het bos. Door toedoen van de AVN is het grootste deel van het bos behouden. U kunt op 30 mei 2009 ook zelf ontdekken waarom deze groenstrook waardevol is.

